

BAYRAK, Selin (2023). Eski Türkçede Fiîsel Kopula. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları ISBN: 978-975-456-163-0

Hakan GÜLER*

Dilbilim araştırmalarında isim cümlelerinin bitimini sağlayan dilbilgisel unsurlara *kopula* adı verilir. Türk dili çalışmalarında *kopula* yerine *bildirme eki*, *cevher fiili*, *cevheri fiil*, *yardımcı fiil*, *koşaç* gibi farklı adlandırmalar da kullanılmaktadır. *Kopulaların* Türk dilindeki işlevi isim kategorisindeki bir sözcüğü çeşitli yollarla yüklemleştirmek ve böylece cümleyi sonlandırmaktır. Bu sebeple *kopula* Türk dilinde görevli gramatikal bir unsur olarak var olmaktadır. Gramerleşmeye bir örnek olan bu yapılar özetle sözlüksel anlamlarından sıyrılıp zamanla gramatikal görevler üstlenmişlerdir.

Dilbilimde *kopula* konusu çeşitli türlerde incelenebilmektedir. Bu türler arasında *fiîsel (verbal) kopula*, *parçacık (particle) kopula*, *çekimli (inflectional) kopula*, *sıfır (zero) kopula* gibi alanlar sayılabilir.

* Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, hakanguler996@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2002-6227

Eski Türkçede Fiilsel Kopula başlığını taşıyan eserde bu kopula türlerinden fiilsel kopulanın Eski Türkçedeki görünümü ve işlevleri incelenmiştir. Fiilsel kopula yardımcı fiiller aracılığıyla cümleyi sonlandıran kopuladır. Bu işlev yerine getirilirken görevli yardımcı fiillerden faydalanılmaktadır.

Eski Türkçede kullanılan yardımcı görevli fiiller *er-*, *tur-*, *tit-*, *bol-* ve *bultuk-*'tir. Bu eserde bahsi geçen görevli yardımcı fiillerin kopula işlevinde kullanılarak cümledeki isim unsurunu yüklemleştirdikleri ve böylece cümleyi sonlandırdıkları görüşü çeşitli tanıklarla ortaya konulmuştur.

Eski Türkçede Fiilsel Kopula başlıklı bu eser, yazarı Selin Bayrak'ın 2021 yılında tamamladığı *Eski Türkçede er- Fiili – Fonksiyonel ve Semantik Bir İnceleme-* adlı doktora tezinin genişletilmiş halidir. Yazar tezinde sadece *er-* fiilini ve işlevlerini incelerken kitapta, *er-* fiilinin en yaygın işlevi olan kopula işlevinden yola çıkılarak diğer görevli yardımcı fiilleri de çalışmasına dahil etmiştir.

Eserin korpusunu Eski Türkçenin Köktürk ve Eski Uygur döneminden kalan metinler oluşturmaktadır. Karahanlı devri esere dahil edilmemiştir. Özellikle Eski Uygur Türkçesi döneminden kalan yazılı eserlerin çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle yazar böyle bir sınırlandırma yapmıştır.

Eser, *Giriş ve Metodoloji* bölümü ile başlamaktadır. *Giriş ve Metodoloji* bölümünde *fiil*, *yardımcı fiil*, *kopula* gibi terimlerle birlikte *görevli yardımcı fiil* terimleri açıklanmaktadır. *Görevli Yardımcı Fiiller* ve *Diğer Yardımcı Fiiller* başlığında ise görevli yardımcı fiillerin diğer yardımcı fiillerle olan ilişkilerine değinilmiştir. *Giriş ve Metodoloji* bölümünden sonra sırasıyla *I.*, *II.* ve *III.* bölümler olarak tasnif edilmiş olan ana bölümler gelmektedir. Her bölüm kendi içinde çeşitli alt başlıklara ayrılmış ve Eski Türkçede *fiilsel kopula* olgusu tanıklarıyla detaylı bir incelemeye tabii tutulmuştur.

I. Bölümde Bitimli Fiillerde Kopula adlı bölümde yazar, Tarihî Türk dili metinlerinde bitimli fiillerde görülen kopula örnekleriyle *er-*, *tur-*, *tit-*, *bol-* ve *bultuk-* görevli yardımcı fiillerini aldıkları eklere ve kullanıldıkları sözcüklere göre tasnif etmiştir. Ayrıca, görevli yardımcı fiiller önce aldıkları zaman, kişi eklerine ve kullanıldıkları sözcük türlerine göre incelenmiş, daha sonra da birlikte kullanıldıkları sözcüklerin aldıkları çekim ve yapım eklerine göre incelenmiştir.

II. Bölümde Bitimsiz Fiillerde Kopula adlı ana başlık altında *er-* görevli yardımcı fiili *erser*, *ermeser*, *erip* *ermetin*, *erür*, *ertük*, *erteçi*, *ermiş*, *ermek*, *ermez* biçimlerinde olumlu ya da

olumsuz şekillerde ne gibi bitimsiz fiil öbekleri oluşturduğu ve çekim ekleriyle nasıl kullanıldığı, ne gibi işlevlere sahip olduğu üzerinden durulmuştur.

III. Bölümde Eski Türkçede Olumsuz Fiisel Kopula başlığı altında *er-* fiilinin olumsuz şekli olan *ermez*'in yalın isimlerle, çekim ekleriyle ve yapım ekleriyle kullanımı değerlendirilmiş olup özellikle *-gU*, *gUIUk*, *-mAk*, *-dAçI* gibi yapım ekleriyle kullanımı üzerinde durulmuştur. Ayrıca sıfat, edat, zarf türünden sözcüklerle kullanımı da detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bunun yanında *kergek ermez*, *bar ermez*, *yok ermez* gibi özel kullanımlar da bu bölümde yer almaktadır.

Sonuç bölümünde *kopula* ve özellikle *fiisel kopula* ile bunların Türk dilindeki kullanımları hakkında eserin genelinde detaylı şekilde verilen bilgiler değerlendirilmiş ve bir toplama yapılmıştır. Buna göre, Türk dilinde bazı fiiler öncelikle sözlüksel anlamlara sahipken zaman içerisinde bu anlamlarını yitirerek gramatikal bazı görevler üstlenmişlerdir. Türk dilinde bu özelliğe en erken sahip olan görevli yardımcı fiil *er-* görevli yardımcı fiildir.

Dilbilimsel kaynaklara ek olarak Türk Dili çalışmaları ve Tarihi Türk dilinin yazılı eserleriyle bunlar üzerine yapılmış çeşitli çalışmalara yer verilen *Kaynaklar* bölümü çalışmanın konusuyla ilgili araştırma yapmak isteyen bilim adamlarına bir bibliyografya sunmaktadır.

Eser Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü (TKAE) Yayınları arasından çıkmıştır. Giriş bölümünden itibaren toplamda 150 sayfadan oluşmaktadır. Eski Türk Dili araştırmalarında önemli bir boşluğu dolduran eser için yazarı sayın Selin Bayrak'a ve eseri yayımlayan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsüne teşekkürlerimizi sunarız.